

**Michele Profita, Tonino Cantelmi, *Nuove prospettive canonistiche
in tema di tratti di personalità alla luce del DSM-5*, Libreria
Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2022, ss. 115**

ks. dr Rafał Kamiński

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID 0000-0002-7822-3402
e-mail: rafal.kaminski@uksw.edu.pl

Dynamiczne przemiany społeczne i kulturowe, jakie dokonują się w sposób niemal rewolucyjny na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci, nie pozostają bez wpływu na ludzką psychikę. Z jednej strony pojawiają się nowe możliwości, które przynosi rozwój nowych technologii, z drugiej jednak nierzadko współczesny człowiek nie nadążając za cyfrową rewolucją, którą sam powoduje, czuje się zagubiony. Wiąże się to nieodłącznie z zachodzącymi również zmianami o charakterze antropologicznym. Pojawiają się nowe syndromy, zaburzenia osobowości i choroby *sensu stricto* o charakterze psychicznym. Nauki takie jak psychologia i psychiatria próbują diagnozować ich objawy formułując kryteria, dzięki którym jest to możliwe. Wzrasta również, wraz z rozwojem nauki, ich rozumienie. Niekiedy poszerza się a czasem wręcz zmienia sposób postrzegania niektórych symptomów. Kolejne wersje klasyfikacji chorób i zaburzeń, takie jak DSM i ICD, zawierają nowe ujęcia znanych wcześniej jednostek. Nie pozostaje to bez wpływu również na orzekanie sądów kościelnych w sprawach z tytułów niezdolności konsensualnej, której powodów należy szukać właśnie w przyczynach natury psychicznej, określanych na kanwie kanonistyki anomaliami.

W najnowszym, choć obowiązującym już od 2013 roku, podręczniku diagnostycznym Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego

DSM-5 (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – 5th Edition*) zaproponowano nowy, hybrydowy system diagnozy zaburzeń osobowości. Obok istniejącego dotąd systemu, w sekcji III DSM-5 umieszczono alternatywny sposób, który w swym założeniu miał przezwyciężyć ograniczenia diagnozy kategorialnej, integrując kategorialne i dymensjonalne (wymiarowe) podejście do diagnozy zaburzeń osobowości. Jednym z kluczowych elementów hybrydowego systemu DSM-5 jest nowy model patologicznych cech osobowości. W alternatywnym Modelu DSM-5, zaburzenia są klasyfikowane poprzez skalę wymiarową, w której cechy osobowości oceniane są na linii ciągłej od maksymalnie występujących do całkowicie nieobecnych.

Tej tematyce w odniesieniu do perspektywy kanonistycznej został poświęcony 133 tom znanej serii *Studi Giuridici*, autorstwa Michele Profita, adwokata świeckiego i kościelnego znajdującego się w korpusie Roty Rzymskiej, a także wykładowcy prawa procesowego kanonicznego na hiszpańskim uniwersytecie w Walencji oraz Tonino Cantelmi, psychiatry oraz wykładowcy psychopatologii na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Wstępem opatrzył dzieło znany kanonista Giordano Calabrese.

Autorzy proponują interdyscyplinarne podejście i swoisty dialog między naukami humanistycznymi i naukami medycznymi, w tym szczególnie psychologią kliniczną i psychiatrią, a naukami prawnymi. Coraz bardziej bowiem, jak wynika z alternatywnego modelu diagnostycznego zaburzeń osobowości, ciężkość anomalii psychicznej (*gravitas*), która jest wymagana przy orzekaniu z tytułów dotyczących niezdolności konsensualnej (kan. 1095 n. 1-3 KPK), występuje nie tylko w zaburzeniach osobowości czy chorobach psychicznych *sensu stricto*, ale także w cechach osobowości, które mogą osiągać poziom patologiczny i powodować niezdolność do nawiązania prawidłowych relacji i podjęcia wiążących się z tym zobowiązań. W prezentowanej publikacji jej autorzy starają się pogłębić rozumienie deficytów cech osobowości w świetle antropologii chrześcijańskiej oraz funkcjonowania osoby w różnych obszarach, w tym w wymiarze podjęcia i pełnienia obowiązków małżeńskich, które stanowią przedmiot zgody małżeńskiej.

W pierwszej części dokonano krótkiej prezentacji założeń metodologicznych. Zaraz po niej następuje omówienie nowego modelu, zaprezentowanego w DSM-5 (*Alternative DSM-5 Model for Personality Disorder*) i jego użyteczności dla kanonistyki.

Kolejną, trzecią część, poświęcono terminologicznemu uporządkowaniu koncepcji cechy osobowości, w ujęciu twórców DSM-5 oraz określeniu terminu *gravitas*, odnoszącego się do ciężkości anomalii psychicznej. Dokonano tego w odniesieniu do tytułów prawnych jakimi są brak rozeznania oceniającego (kan. 1095 n. 2 KPK/83) oraz niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej (kan. 1095 n. 3 KPK/83). Rozdział ten kończy się rozważaniami na temat zaliczenia cech osobowości do potencjalnych przyczyn natury psychicznej, mogących powodować niezdolność konsensualną.

Niezwykle istotną treść książki zawarto w czwartym jej rozdziale. Autorzy dokonują w nim próby określenia wspólnego mianownika dla terminologii stosowanej przez sędziów i biegłych sądowych występujących w trybunałach kościelnych. Passusy zawarte w tej części rzucają światło na najbardziej problematyczne aspekty związane z pojęciem *garvitas* w kontekście kanonicznym oraz możliwe doprecyzowanie treści tego pojęcia w świetle DSM-5.

W ostatniej części książki „Nuove prospettive canonistiche in tema di tratti di personalità alla luce del DSM-5”, poddano krytycznej analizie orzecznictwo Roty Rzymskiej dotyczące oceny wpływu cech osobowości na niezdolność do zawarcia małżeństwa kanonicznego. W głównej mierze zaprezentowano wyroki poprzedzające model wymiarowy, zwracając jednocześnie uwagę na stopniowe otwieranie się jurysprudencki rotalnej na koncepcję określonej ciężkości funkcjonalnej także w odniesieniu do cech osobowości. Dokonuje się to niezależnie od ujęcia ich w precyzyjne ramy nozograficzne. Jak się bowiem okazuje mogą one bardzo istotnie wpłynąć na funkcjonowanie danej jednostki i jej zdolność do wyrażenia zgody małżeńskiej. Orzecznictwo może zatem wzbogacić się o zdobycze nowego narzędzia diagnostycznego, jaką jest piąta wersja *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*.

Analizę wyroków autorzy uporządkowali według cech osobowości omówionych w poszczególnych „Wiązkach”: A, B i C, zawartych w podręczniku DSM. Są to kolejno cechy: osobowości paranoicznej, osobowości schizoidalnej i osobowości schizotypowej (Wiązka A); osobowości histrionicznej, osobowości narcystycznej, osobowości borderline i osobowości antyspołecznej (Wiązka B); osobowości obsesyjno-kompulsyjnej, osobowości unikającej, osobowości zależnej i osobowości bierno-agresywnej (Wiązka C).

Całość dzieła wieńczy konkluzje o charakterze generalnym, które dotyczą relacji modelu kategoryjnego i modelu wymiarowego, obecnych w klasyfikacji DSM; patologicznej postaci cechy osobowości i jej wpływu na zdolność do zawarcia małżeństwa i funkcjonowanie w nim oraz kategorii *gravitas*, rozumianej jako ciężkość kliniczna, funkcjonalna ogólna i funkcjonalna w odniesieniu do małżeństwa, a także *gravitas* w ujęciu normatywnym prawa kanonicznego.

Pozycja Michele Profita i Tonino Cantelmi będzie z pewnością użyteczną lekturą dla teoretyków kanonicznego prawa małżeńskiego materialnego i procesowego. Jeszcze chętniej powinni po nią sięgnąć zaangażowani w procesy o stwierdzenie nieważności małżeństwa praktycy: sędziowie i biegli z zakresu psychologii i psychiatrii. Jednym i drugim może ona wydatnie pomóc we wzajemnym zrozumieniu i prowadzeniu owocnego dialogu dla prawidłowego orzekania w przedmiocie zgody małżeńskiej.